

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

«ОГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ
(ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)»»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ
САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм»,
галузь знань 1401 «Сфера обслуговування»

Підлягає поверненню
до університету
Примірник № _____

Полтава - 2016

***Автор:** доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу,
к. геогр. н., доцент Литовченко І. В.*

Рецензенти:

Розглянуто та рекомендовано до друку
на засіданні кафедри туристичного
та готельного бізнесу

УЗГОДЖЕНО
Начальник науково-методичного
центру
управління якістю діяльності

УЗГОДЖЕНО
Директор науково-навчального центру

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Навчальна програма навчальної дисципліни.....	6
2. Тематичний план навчальної дисципліни	10
3. Методичні рекомендації до самостійного вивчення навчальної дисципліни	11
4. Індивідуальні завдання та методичні рекомендації до їх виконання	34
5. Тестові завдання.....	38
6. порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	46
7. Шкала оцінювання знань студентів за темами та видами завдань	50
8. Список рекомендованих інформаційних джерел.....	52

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Організація туризму (Організація екскурсійної діяльності)» передбачена навчальним планом і відноситься до циклу дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх фахівців в сфері туризму.

Навчання базується на теоретичному узагальненні досвіду проведення екскурсійної діяльності, методичних способах проведення екскурсії, що виправдали себе на практиці. У процесі навчання студенти повинні оволодіти не тільки теоретичними основами навчальної дисципліни, але й отримати практичні навички щодо розробки й проведення екскурсії та підготовки необхідної методичної документації. Також передбачається написання студентами курсової роботи, виконання самостійної роботи, проведення науково-дослідної студентської роботи з питань удосконалення організації екскурсійної діяльності.

Мета вивчення навчальної дисципліни – формування у студентів теоретичних, професійних знань і практичних навичок, що дають їм змогу самостійно організовувати й планувати екскурсійну діяльність; розробляти й проводити екскурсії; здійснювати екскурсійне обслуговування.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає вирішення таких **завдань**: оволодіти знаннями організації екскурсійного обслуговування в індустрії туризму; виявлення основних напрямів і тенденцій розвитку екскурсійної діяльності в сучасних умовах; набуття студентами навичок роботи з нормативними матеріалами щодо організації екскурсійної діяльності в туристичній індустрії; вміння застосовувати теоретичні знання у вирішенні практичних завдань. При цьому розглядаються методологічні питання, зарубіжний досвід, а також практичні підходи організації екскурсійної діяльності в Україні.

У результаті вивчення курсу студент повинен **знати**: місце і роль екскурсійної діяльності в індустрії туризму; класифікації, функції, ознаки екскурсії; методику підготовки та техніку проведення екскурсії; вимоги екскурсовода; принципи диференційованого підходу до екскурсійного обслуговування.

Студент також повинен **вміти** організувати та планувати екскурсійну діяльність; готувати індивідуальний та контрольний

тексти екскурсії; розробляти та проводити екскурсії; складати технологічну карту екскурсії.

Цей курс дозволяє поєднати цілі, завдання, напрями розвитку туристичної сфери з практичною підготовкою студентів щодо організації туристичного обслуговування.

Загальна кількість годин – 108. Обсяг часу для вивчення курсу: лекцій – 38 годин, практичних занять – 34 години, самостійна робота – 36 години.

Підсумкове оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється у формі екзамену.

1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

ОСНОВИ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ

Тема 1. Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності

Теорія екскурсійної справи. «Організація екскурсійної діяльності» як комплексна наукова навчальна дисципліна про теорію екскурсійної справи, методіку екскурсійної діяльності; узагальнюючу практику туристсько-екскурсійних підприємств із організації надання екскурсійних послуг, історію екскурсійної справи. Взаємоз'язок понять: екскурсійний метод, методологія екскурсійної справи і методика. Організація надання екскурсійних послуг. Складові організації екскурсійної діяльності.

Тема 2. Екскурсія та її сутність. Основні функції та ознаки екскурсій

Екскурсія як форма туристської послуги. Екскурсійний метод. Вимоги екскурсійного методу. Екскурсійний аналіз. Групи екскурсійного аналізу. Види аналізу. Показ, розповідь, рух – основні елементи екскурсії. Види показу. Вимоги до розповіді на екскурсії. Тематика екскурсій. Вимоги до тематики.

Ознаки екскурсії, їх характеристика: активність, логічна послідовність, випереджувальна роль показу. Екскурсійний процес, його складові. Завдання екскурсійного процесу. Вимоги до екскурсії. Мета, завдання та форми проведення екскурсії. Функції екскурсії: інформація, культурний відпочинок, розширення кругозору, формування інтересів.

Тема 3. Історія розвитку екскурсійної діяльності

Зародження екскурсійної діяльності на українських землях (друга половина XIX – початок XX ст.). Екскурсійна діяльність в Україні в 20-30-х роках XX століття. Екскурсія як засіб ідейно-політичного виховання у Радянській Україні. Екскурсійна діяльність в сучасній Україні

Тема 4. Класифікація екскурсій. Тематика і зміст екскурсій

Етапи удосконалення класифікації екскурсій. Сучасна класифікація екскурсій. Класифікація екскурсій залежно від змісту, тематики, складу учасників, місця проведення, способу пересування, форми проведення, тривалості.

Характеристика екскурсії залежно від групових ознак. За змістом: оглядові й тематичні. За складом учасників для: дорослих і дітей, місцевого населення і туристів, сільського й міського населення, організованих груп та індивідуалів, бізнес-екскурсії. За місцем проведення: міські, заміські, музейні. За способом пересування: пішохідні та з використанням різних видів транспорту. За формою проведення: екскурсія-масовка, екскурсія-прогулянка, екскурсія-концерт, екскурсія-спектакль, екскурсія для спеціальної аудиторії, навчальна екскурсія, пробна екскурсія.

Тема 5. Основи екскурсійної методики

Екскурсія як процес пізнання. Екскурсія як педагогічний процес. Плотське та логічне пізнання в екскурсії. Відчуття, сприйняття, уявлення та мислення в екскурсії. Використання екскурсійної методики с метою активізації сприйняття матеріалу. Мислення, як проміжна ланка між плотським і логічним пізнанням. Уява в екскурсії. Види уяви. Логіка в екскурсіях.

Тема 6. Методика підготовки екскурсії

Організація та зміст процесу розробки нової екскурсії. Творча група, її склад. Колективний характер роботи. Розподіл і виконання обов'язків членів групи. Термін підготовки екскурсії.

Основні етапи підготовки екскурсії: визначення цілі, вибір теми, підбір та вивчення літературних джерел; робота зі змістом екскурсії; знайомство з експозиціями і фондами музеїв; підбір та вивчення екскурсійних об'єктів; складання та інспектування маршрутів; підготовка контрольного тексту екскурсії; мова екскурсовода; комплектування «портфеля екскурсовода»; вибір методичних засобів; складання методичних розробок; висновок методиста про текст і методичну розробку; прийом екскурсії; затвердження екскурсії. Порядок складання технологічної карти

екскурсії. Індивідуальний текст екскурсії, його особливості. Структура тексту.

Тема 7. Методика та техніка проведення екскурсії

Призначення методики проведення екскурсії. Загальна й часткова методика. Характеристика методичних способів: асоціація щодо порядку часу, асоціація щодо єдності місця, словесні методи (усна розповідь, бесіда, пояснення, переказ змісту, цитування тощо). Наочні методи: демонстрація в натурі та в зображенні, спостереження тощо. Практичні методи: огляд об'єкта, спостереження згідно із завданням екскурсовода.

Вимоги екскурсійної методики: методичні способи показу, розповіді, рух в екскурсії, використання «портфеля екскурсовода», техніка проведення екскурсії та контакт екскурсовода з групою. Особливі методичні прийоми.

Прийоми демонстрації наочних матеріалів.

Модуль 2

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЕКСКУРСОВОДА Й УПРАВЛІННЯ ЕКСКУРСІЙНОЮ СПРАВОЮ

Тема 8. Професійна майстерність та особистість екскурсовода

Поняття «професійна майстерність екскурсовода». Складові «професійної майстерності екскурсовода». Вимоги до екскурсовода. Особистість екскурсовода. Права та обов'язки, навички та уміння екскурсовода, їх формування.

Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода. Культура та техніка мови екскурсовода, їх складові.

Невербальні засоби мовлення.

Психологічні завдання екскурсовода: формування та підтримка інтересу до екскурсії, організація уваги на екскурсії.

Тема 9. Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування

Суть, основа та принципи диференційованого підходу. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп: учасників звичайної екскурсії, навчальних екскурсій, екскурсій для сільського населення, екскурсій для туристів, екскурсій для молоді тощо.

Тема 10. Управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах.

Система управління туристичною та екскурсійною діяльністю. Засади адміністративно-правового регулювання екскурсійної діяльності в Україні. Інструменти правового регулювання в сфері надання екскурсійних послуг. Ретроспективний аналіз нормативно-правового регулювання екскурсійної діяльності. Державні програми розвитку туризму в Україні.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Тематичний план навчальної дисципліни «Організація туризму
(Організація екскурсійної діяльності)»

№ з/п	Назва розділу, модуля, теми	Кількість годин за видами занять			
		Разом	Аудиторні		Позааудиторні заняття
			Лекції	практичні	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
	МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ				
1	Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності	7	2	2	3
2	Екскурсія та її сутність. Основні функції та ознаки екскурсій	12	4	4	4
3	Історія розвитку екскурсійної діяльності	13	6	4	3
4	Класифікація екскурсій. Тематика і зміст екскурсій	12	4	4	4
5	Основи екскурсійної методики	7	2	2	3
6	Методика підготовки екскурсії	12	4	4	4
7	Методика та техніка проведення екскурсії	11	4	4	3
	МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЕКСКУРСОВОДА Й УПРАВЛІННЯ ЕКСКУРСІЙНОЮ СПРАВОЮ				
8	Професійна майстерність та особистість екскурсовода	12	4	4	4
9	Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування	10	4	2	4
10	Управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах	12	4	4	4
	Разом	108	38	34	36

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1 ОСНОВИ ЕКСКУРСІЙНОЇ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ

Тема 1. Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності

Методичні поради до вивчення теми:

У дослівному перекладі грецьке слово «теорія» означає спостереження, розгляд, дослідження. Цей термін розглядається в декількох значеннях: 1) теорія – узагальнення досвіду, суспільної виробничої практики, в якому знаходять віддзеркалення об'єктивні закономірності розвитку природи і суспільства; 2) теорія – сукупність узагальнених положень, які створюють певну науку або один з її розділів; 3) теорія – система ідей в одній з галузей знань; 4) теорія – вища, найрозвиненіша форма організації наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності існуючих зв'язків певної області[7].

Коли ми розглядаємо питання екскурсійної теорії, то: моделюємо, якою в ідеалі повинна бути екскурсія; маємо на увазі механізм дії екскурсії на свідомість людини; припускаємо осмислення, використання основних закономірностей і особливостей екскурсії; визначаємо критерії якості екскурсій, засоби підвищення їх ефективності; формулюємо теоретичні основи екскурсійної справи.

Для працівників туристичної галузі екскурсійна теорія – це загальна сума теоретичних положень, які є основою екскурсійної справи, визначають головні напрями її розвитку і вдосконалення.

Екскурсійна теорія – це сукупність понять: функції екскурсії, її основні ознаки і аспекти; особливості показу і розповіді; екскурсійний метод; класифікація екскурсій; диференційований підхід до екскурсійного обслуговування; методологія і методика; елементи екскурсійної педагогіки і логіки; основи професійної майстерності екскурсовода.

У екскурсійній теорії важливе місце займають питання, пов'язані з екскурсійним методом, методологією екскурсійної

справи і методикою. Поняття «метод», «методологія» і «методика» взаємозв'язані і обумовлені.

Розвиток екскурсійної теорії, початий в 1920-і роки, продовжується і в даний час. Протягом першого періоду цей розвиток базувався на основах шкільної педагогіки. Класифікація екскурсій, їх ознаки і функції, сам екскурсійний процес ґрунтувалися на екскурсіях для школярів. При цьому вчені-екскурсознавці і методисти виходили із завдань і вимог загальноосвітньої школи. Виключенням служив розділ музейних екскурсій, де робилися спроби осмислити екскурсійну теорію стосовно всієї маси екскурсантів (і дорослих, і дітей).

Розвиток екскурсійної теорії пов'язаний також із розширенням екскурсійного обслуговування, зміною ролі екскурсії, тобто перетворенням її з форми відпочинку і розваги в невід'ємну частину ідейно-виховної і культурно-масової роботи з населенням. У екскурсії з'явилися нові функції, уточнилися ознаки, підвищився науковий рівень екскурсійних заходів, визначилися психолого-педагогічні основи екскурсійної пропаганди, більш цілеспрямовано почав використовуватися принцип наочності, з'явилася нормативна методологія, вирости кадри організаторів, методистів і екскурсоводів [7].

Проте і в даний час екскурсійна теорія не стоїть на місці. Нові форми обслуговування екскурсантів, досвід ентузіастів, який є надбанням екскурсійних установ, екскурсоводів, викладачів навчальних закладів, приводить до того, що окремі положення екскурсійної теорії розвиваються та удосконалюються.

План практичного заняття (2 години)

1. Теорія екскурсійної справи.
2. Екскурсознавство як комплексна наукова навчальна дисципліна.
3. Взаємозв'язок понять метод, методика, методологія в екскурсійній діяльності.

Питання для самоконтролю знань

1. В чому полягає сутність екскурсознавства як науки?

2. Яке значення має екскурсійна теорія в діяльності туристичних підприємств?
3. Розкрийте сутність екскурсійної діяльності.

Інформаційні джерела:
3; 5; 7; 14.

Тема 2. Екскурсія та її сутність. Основні функції та ознаки екскурсій.

Методичні поради до вивчення теми:

Екскурсія – методично продуманий показ визначних місць, пам’ятників історії і культури, в основі якого лежить аналіз об’єктів, що знаходяться перед очима екскурсантів, а також уміла розповідь про події, пов’язані з ними. Проте суть поняття «екскурсія» в різні часи приймало різні визначення. Так, наприклад, «Екскурсія – це прогулянка, що ставить своїм завданням вивчення певної теми на конкретному матеріалі, що є доступним для огляду» (М. П. Анциферов, 1923 р.).

Характеризуючи місце екскурсійної діяльності в позашкільній роботі з дітьми, екскурсіоніст Л. Бархаш вважав, що екскурсія – це наочний метод отримання певних знань, виховання шляхом відвідин за задалегідь розробленій темі певних об’єктів під керівництвом екскурсовода. Тому, «Екскурсія – особлива форма навчальної і поза навчальної роботи, в якій здійснюється спільна діяльність вчителя-екскурсовода і керованих ним школярів-екскурсантів у процесі вивчення явищ дійсності, спостережуваних в природних умовах або в спеціально створених сховищах колекцій (музеї, виставки)».

Розглянемо тлумачення терміну «екскурсія», в різних словниках і енциклопедіях. Найраніше (1882 р.) тлумачення цьому терміну дає В. Даль: «Екскурсія – проходка, прогулянка, вихід на пошук будь-чого, для збирання трав і ін.». У Малій радянській енциклопедії термін розкритий таким чином: «Екскурсія – колективні відвідини будь-якої місцевості, промислових підприємств, музеїв, пам’яток, переважно, з нтауковою або освітньою метою» [7].

Докладне пояснення терміну «екскурсія» дає Велика радянська енциклопедія «один з видів масової культурно-освітньої,

агітаційної і навчальної роботи, що має на меті розширення і поглиблення знань підростаючого покоління (1933р.)» [7].

Ушаков Д. М. в 1940 р. у своєму словнику дає наступне тлумачення слова «екскурсія – колективна поїздка або прогулянка з науково-освітньою або розважальною метою».

У Малій радянській енциклопедії (1960 р.) зазначено, що «екскурсія – колективна поїздка або похід у визначні місця з науковою, загальноосвітньою або культурно-освітньою метою».

У Великій радянській енциклопедії (1978 р.) дано наступне визначення: «Екскурсія – відвідини визначних об'єктів (пам'яток культури, музеїв, підприємств, місцевостей і т. і.), форма і метод придбання знань. Проводиться, як правило, колективно під керівництвом фахівця-екскурсовода». Інші тлумачення пізнішого часу не відрізняються оригінальністю і нічого не додають до раніше зроблених характеристик [7].

Поняття «Екскурсія» знайшло своє відображення у сучасному енциклопедичному словнику-довіднику з туризму де наведені визначення цього поняття:

1. Туристська послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів.

2. Процес наочного пізнання навколишнього світу : особливостей природи, сучасних та історичних ситуацій, елементів побуту, пам'яток певного міста чи регіону - заздалегідь обраних об'єктів, що визначаються на місці їхнього розташування.

3. Тематичний маршрут з метою відвідування визначних об'єктів і місцевостей. Екскурсія має свої ознаки (елементи) : тривалість проведення (від однієї академічної години до однієї доби); наявність екскурсантів (група чи індивідуал); наявність екскурсовода; показ екскурсійних об'єктів, первинність зорових вражень; пересування учасників екскурсії заздалегідь складеним маршрутом; цілеспрямованість показу об'єктів, розповіді екскурсовода; наявність певної теми [16].

У наведених визначеннях екскурсії можна виявити деякі відмінності у формулюванні цілей, завдань і форм проведення екскурсій, характерних для того або іншого часу.

Будь-яка екскурсія ставить своїм завданням – продемонструвати заздалегідь підібрані об'єкти і збагатити при цьому певними

враженнями. Саме це складає суть екскурсії як особливої форми культурно-освітньої роботи.

Для успішного проведення екскурсії велику значення має вибір екскурсійних об'єктів у зоровий ряд. Він повинен бути побудований так, щоб без докладної розповіді екскурсовода могла бути розкрита поставлена тема. На допомогу показу приходиться розповідь, на яку покладається завдання заповнити прогалини зорового ряду. Будь-яка екскурсія заснована на поєднанні двох головних елементів – показу екскурсійних об'єктів і розповіді про них.

У сучасній практичній діяльності екскурсія розглядається в декількох функціональних аспектах:

- як самостійна форма виховання і навчання, як складова частина інших форм навчання і виховання;
- як форма роботи з масовою аудиторією і одна з форм навчання;
- як форма організації культурного дозвілля, виховної роботи;
- як епізодичний (разовий) захід, частина тематичного циклу, а також як один із ступенів пізнання;
- як форма розповсюдження наукових знань, ідейного виховання;
- як захід патріотичного, трудового, естетичного, а також як частина процесу формування всесторонньо розвиненої особи;
- як автономна форма культурно-освітньої роботи і як невід'ємна частина організованого туризму;
- як форма міжособового спілкування екскурсовода з екскурсантами, екскурсантів один з одним і як форма спілкування екскурсантів з об'єктами.

Загальними ознаками для всіх екскурсій є:

1. Тривалість – від однієї академічної години (45 мін) до однієї доби.
2. Наявність екскурсантів.
3. Наявність екскурсовода.
4. Наочність, зорове сприйняття, показ екскурсійних об'єктів на місці їх розташування.
5. Пересування учасників екскурсії за заздалегідь складеному маршруту.
6. Цілеспрямованість показу об'єктів, наявність певної теми.

7. Активна діяльність учасників (спостереження, вивчення, дослідження об'єктів).

Відсутність однієї із названих вище семи ознак позбавляє права називати захід, що проводиться, екскурсією.

План практичного заняття (4 години)

1. Сутність екскурсії.
2. Еволюція терміну «екскурсія».
3. Мета, завдання та форми проведення екскурсії.
4. Поєднання показу та розповіді – основа екскурсії.
5. Екскурсія як вид діяльності.
6. Екскурсія як форма спілкування.
7. Ознаки та функції екскурсії.

Питання для самоконтролю знань

1. Поясніть сутність поняття «екскурсія» в різні історичні періоди розвитку екскурсознавства.
2. В чому полягає єдність показу і розповіді в екскурсії?
3. Які існують ознаки різних видів екскурсії.
4. Охарактеризуйте функції екскурсії.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 16.

Тема 3. Історія розвитку екскурсійної діяльності

Методичні поради до вивчення теми:

Історія екскурсійної діяльності розпочинається наприкінці XVII - на початку XVIII століть, коли у школах Англії, Франції, Німеччини, Австрії та інших країн при вивченні окремих предметів вчителі почали використовувати в роботі з учнями пішохідні прогулянки та поїздки за межі міст. Ці найпростіші форми подорожей і отримали назву екскурсії.

Екскурсійна діяльність в Україні почала розвиватись у другій половині XIX ст. і була тісно пов'язана з розвитком краєзнавства, активізація якого спостерігається у період піднесення національно-культурного руху українського народу. Тому, на

відміну від західноєвропейських «прогулянок на природу», екскурсії на українських теренах мали переважно народознавче спрямування.

Становлення екскурсійної діяльності спостерігається і у навчальних закладах російської частини українських земель. Доцільно зауважити, що система освіти Російської імперії складалася на той час із навчальних закладів різних типів, підпорядкованих різним відомствам. Одними із найпоширеніших екскурсій, що організовувались у гімназіях та училищах під керівництвом учителів природознавства, були екскурсії у природу.

Спеціальних державних установ, що здійснювали керівництво екскурсійною справою, не існувало. Ініціатива в організації екскурсій належала українській інтелігенції: провідним освітянам та науковцям. Організаторами екскурсійної діяльності на той час були видатні громадські діячі В.І.Петер, В.М.Дмитрієв, С.П.Боткін, Ф.Д.Вебер та інші.

Організацією екскурсій займались і перші туристські організації. Прототипом сучасного бюро подорожей та екскурсій можна вважати Ялтинське відділення Кримсько-Кавказького гірського клубу (1890-1917рр.).

У другій половині XIX – на початку XX ст. екскурсійна діяльність набула значного поширення в Україні, проте ще не мала масового характеру [8].

Починаючи від Лютневої революції 1917 року і до кінця листопада 1920 року Україна пережила кілька змін влади. Проте, і в роки Української Народної Республіки, Гетьманату, Директорії процес розвитку освіти, культури, екскурсійної діяльності не припинився.

Упродовж 20–30-х років склалась структура вітчизняних краєзнавчо-екскурсійних закладів, був створений механізм пільгової політики у забезпеченні ефективності їх роботи.

Екскурсійна діяльність зайняла чільне місце в системі освіти України. Екскурсії були невід’ємною складовою навчально-виховного процесу і формою позашкільної роботи з учнівською і студентською молоддю. За видами екскурсій найбільшу питому вагу складали виробничі.

Екскурсійний рух особливо активізувався в період створення мережі музеїв: краєзнавчих, художніх, історичних. Їх

відвідувало тисячі екскурсантів, число яких постійно збільшувалося, що було пов'язано з проведенням позамузейних екскурсій. Саме в музеях почали створюватися й відкриватися перші екскурсійні бюро.

У радянський період екскурсійна справа розвивалась, відбиваючи в тематиці екскурсій досягнення Радянської держави у будівництві розвинутого соціалізму. Важливим завданням в екскурсійній роботі в ті часи було дотримання основних принципів партійної пропаганди: партійності, науковості, зв'язку з життям, дохідливості, класового підходу до явищ суспільного життя, непримиренності до буржуазної ідеології і моралі. Екскурсовод набуває особливого значення, перетворюючись в головну особу екскурсії. Крім того він розглядався як борець ідеологічного фронту [8].

З 90-х років ХХ ст. екскурсійна діяльність в Україні розвивається як складова туристичної галузі самостійної незалежної держави. Зазнала кардинальних змін тематика екскурсійних маршрутів, спрямованих на вивчення історико-культурної спадщини українського народу. Проте екскурсійна діяльність у сучасній Україні ще не набула обсягів колишніх радянських часів. Недостатньо залучаються до екскурсій школярі, студенти, сільські трудівники. Туристські фірми у більшості орієнтуються на виїзний туризм, більш прибутковий. Потребує вдосконалення система підготовки та перепідготовки кадрів екскурсоводів [8].

План практичного заняття (4 годин)

1. Зародження екскурсійної діяльності на українських землях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).
2. Екскурсійна діяльність в Україні в 20-30-х роках ХХ ст..
3. Екскурсія як засіб ідейно-політичного виховання в Радянській Україні.
4. Екскурсійна діяльність в сучасній Україні.

Питання для самоконтролю знань

1. Охарактеризуйте передумови зародження екскурсійної діяльності в Україні в ХІХ на початку ХХ століть.
2. Які види екскурсій були найбільш поширеними у навчальних закладах другої половини ХІХ століття?
3. Яка роль наукових товариств у розвитку екскурсійної справи в Україні в ХІХ на початку ХХ століть?
4. Які основні принципи здійснення екскурсійної діяльності в 20-30-х роках ХХ століття?
5. Які управлінські структури займалися екскурсійною діяльністю в Радянській Україні?
6. Як змінилась тематика екскурсійних маршрутів у пострадянський період?

Інформаційні джерела:

1; 5; 7; 8.

Тема 4. Класифікація екскурсій. Тематика і зміст екскурсій

Методичні поради до вивчення теми:

Класифікація є розподілом предметів, явищ, понять по класах, відділах, розрядах залежно від їх загальних ознак.

Екскурсійне обслуговування є як самостійною діяльністю (наприклад, в будинках відпочинку, клубах, школах), так і частиною комплексу туристських послуг (у туристських фірмах). В даний час екскурсії класифікуються: за змістом; за складом і кількістю учасників; за місцем проведення; за способом пересування; за тривалістю; за формою проведення.

За змістом екскурсії поділяються на оглядові (багатопланові) і тематичні. Оглядові екскурсії, як правило, багатотемні. Не випадково їх називають багатоплановими. У них використовується історичний і сучасний матеріал. Будується така екскурсія на показі самих різних об'єктів (пам'яток історії і культури, будівель і споруд, природних об'єктів, місць знаменитих подій, елементів впорядкування міста, промислових і сільськогосподарських підприємств і т. і.).

Тематична екскурсія присвячена розкриттю однієї теми, якщо це історична екскурсія, то в її основу може бути покладене одне або декілька подій, об'єднаних однією темою, а іноді тривалішим

періодом часу. Якщо це екскурсія має архітектурну тематику, то предметом вивчення можуть стати найцікавіші твори архітектури, розміщені на вулицях і площах міста, а у великому місті – архітектурні ансамблі минулих століть.

Тематичні екскурсії поділяються на історичні, виробничі, природознавчі (екологічні), мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні.

За формою проведення екскурсії можуть бути різними:

– екскурсія-массовка. Її учасники пересуваються за маршрутом одночасно на 10–20 автобусах, в кожному з яких працює екскурсовод. Такі екскурсії можуть включати масові уявлення, що театралізуються, фольклорні свята;

– екскурсія-прогулянка, яка поєднує в собі елементи пізнання та елементами відпочинку, проводиться в лісі, в парку, морем, річкою;

– екскурсія-лекція (розповідь переважає над показом);

– екскурсія-концерт присвячується музичній темі з прослуховуванням музичних творів у салоні автобуса;

– екскурсія-спектакль – це форма проведення літературно-художньої екскурсії, підготовленої за художніми творами.

Екскурсія може розглядатися як форма навчальної роботи для різних груп екскурсантів. Це може бути:

– екскурсія-консультація, яка дає наочні відповіді на питання екскурсантів, служить одним з видів підвищення кваліфікації;

– екскурсія-демонстрація – це найбільш наочна форма ознайомлення групи з природними явищами, виробничими процесами і т.д.;

– екскурсія-урок є формою надання знань відповідно до навчальної програми навчального закладу;

– навчальна екскурсія (для спеціальної аудиторії) є формою навчання і підвищення кваліфікації екскурсійних працівників;

– пробна екскурсія є завершальним етапом індивідуальної роботи з підготовки і проведення екскурсій, формою перевірки знань у студентів або працюючих екскурсоводів при їх підготовці нової екскурсійної теми;

– рекламна екскурсія.

Поділ екскурсій на групи на практиці носить умовний характер, проте має велике значення для діяльності екскурсійних установ.

Правильна класифікація екскурсій забезпечує умови для кращої організації роботи екскурсовода з клієнтами. Використання закономірностей проведення екскурсій для конкретної групи сприяє покращенню їх підготовки та проведенню. При розробці нових тим екскурсій з більшою повнотою і цілеспрямованістю використовуються досягнення окремих галузей знань.

План практичного заняття (4 години)

1. Класифікаційні ознаки екскурсій.
2. Специфіка і особливості змістовних екскурсій.
3. Специфіка і особливості екскурсій за складом і кількістю учасників.
4. Специфіка і особливості екскурсій за місцем проведення та способом пересування.
5. Форми проведення екскурсій

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть основні класифікаційні ознаки екскурсій.
2. Як класифікуються екскурсії за змістом?
3. В чому сутність оглядових та тематичних екскурсій, в чому їх відмінності?
4. Поясніть важливість виробничих екскурсій. Для яких категорій екскурсантів такі екскурсії актуальні?
5. В чому сутність мистецтвознавчих екскурсій?
6. Дайте характеристику літературних екскурсій.
7. Назвіть особливості архітектурно-містобудівних екскурсій.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 5. Основи екскурсійної методики

Методичні поради до вивчення теми:

Термін «метод» має декілька значень: 1) підхід до дійсності, явищ природи і суспільства; 2) система прийомів теоретичного дослідження, практичного досягнення поставленої мети, цілеспрямованого проведення певної роботи; 3) засіб пізнання,

спосіб відтворення в мисленні предмету, що вивчається, побудови і обґрунтування системи знань; 4) спосіб або образ практичних дій.

У вузькому сенсі екскурсійний метод – це сукупність методичних прийомів, які застосовують на екскурсіях. У широкому сенсі – це комплексний метод, що має ряд особливостей: пошук в екскурсійних об'єктах найважливішого; зв'язок нового матеріалу з раніше отриманим екскурсантами досвідом і знаннями і ін.

Екскурсійний метод є основою екскурсійного процесу і є сукупністю способів і прийомів повідомлення знань. Основу сукупності складають: наочність; обов'язкове поєднання двох елементів – показу і розповіді; оптимальна взаємодія трьох компонентів – екскурсовода, екскурсійних об'єктів і екскурсантів; рух екскурсантів (динаміка) за певним маршрутом з метою вивчення об'єктів за місцем їх розміщення. Комплексний характер екскурсійного методу знаходить свій вираз у дії механізмів повідомлення знань екскурсоводом і засвоєння цих знань екскурсантами.

Практично вся екскурсійна теорія всього лише аналіз дії екскурсійного методу. Мета екскурсійного методу – навчання (передача певної системи знань) і виховання (формування всесторонньо розвиненої особи).

Таким чином, екскурсія стає частиною педагогічного процесу, приймаючи на себе функції освіти і виховання людини, формування її світогляду.

Педагогічний екскурсійний процес заснований на дидактичних принципах, які визначають зміст, організацію і методику навчання екскурсантів. До цих принципів відносять: науковість, ідейність, зв'язок із життям, доступність, системність, дохідливість і переконливість.

Складовою частиною професійної майстерності екскурсовода є педагогічна майстерність, мистецтво педагога. Поняття «Педагогічна майстерність екскурсовода» включає: знання за фахом; здібності до аналізу, образного мислення; розуміння психології екскурсанта; уміння управляти групою; знання і уміння в області педагогічної техніки; інтуїцію; пошана особи екскурсанта, а також майстерне використання педагогічних прийомів в цілях виховання.

Знання психології допомагає екскурсоводу правильно будувати екскурсійний процес, уміло підносити інформацію за темою, враховувати запити і інтереси конкретної аудиторії, помічати відношення екскурсантів до розповіді і показу, оперативно оцінювати їх реакцію (увага, інтерес, схвалення, незадоволення).

Виконання вимог психології спирається на професійне використання методичних прийомів ведення екскурсій, вибраних з урахуванням тематики і особливостей складу групи екскурсантів. Ефективність екскурсій значною мірою залежить від того, наскільки екскурсовод володіє психологією, правильно розуміє суть психічних процесів, від його умінь використовувати ці знання в керівництві діяльністю екскурсантів (увага, мислення, сприйняття, розуміння, запам'ятовування і ін.). При оцінці ефективності екскурсій необхідно брати до уваги, різне сприйняття матеріалу екскурсій різними екскурсантами, наприклад дітьми, студентами, особами похилого віку.

План практичного заняття (2 години)

1. Екскурсійний метод пізнання.
2. Екскурсія як педагогічний процес.
3. Елементи психології в екскурсії.
4. Уява на екскурсіях.
5. Логіка в екскурсіях.

Питання для самоконтролю знань

1. Поясніть особливості екскурсійного методу.
2. Які головні вимоги екскурсійного методу до процесу підготовки і проведення екскурсії?
3. Чи можна розглядати екскурсію як педагогічний процес? Поясніть чому?
4. Яка роль психології в екскурсійному процесі.
5. Як проявляється відчуття, сприйняття, уявлення в екскурсії?
6. Індукція і дедукція. Їх роль в екскурсіях.

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 6. Методика підготовки екскурсій

Методичні поради до вивчення теми:

Головне завдання екскурсій – якнайповніше задоволення попиту споживачів на екскурсійні послуги. Постійна розробка нових та цікавих тим, вдосконалення тематики, що діє, є одним з головних резервів зростання об'єму екскурсійних послуг, що надаються споживачеві.

Назва екскурсії – це мовний вираз, в прямій і непрямій формі, що позначає її зміст. Назва екскурсії виражає сенс, повинна бути точною, не допускати подвійного тлумачення.

Створення нової екскурсії – складний процес, що вимагає активної участі цілого колективу працівників. Зміст майбутньої екскурсії, її пізнавальна цінність знаходяться в прямій залежності від знань методистів і екскурсоводів, їх компетентності, ступені практичного засвоєння ними основ педагогіки і психології, уміння вибрати найбільш ефективні способи і прийоми впливу на аудиторію.

Вирішальне значення в успішній розробці нової екскурсійної теми мають об'єкти. Саме вони складають той пізнавальний матеріал, який є зоровою основою для розкриття теми.

Необхідно відзначити залежність екскурсійного процесу в цілому, його змісту, методики подання матеріалу (показу і розповіді) від об'єктів, їх стану, під'їзних шляхів, місць спостереження. Саме тому таку важливу роль в даний момент грають зв'язки екскурсійних установ з тими організаціями, які ведуть роботу з виявлення, реставрації і охорони пам'яток історії і культури. Активна участь екскурсійних працівників в діяльності цих організацій створює умови для подальшого розвитку екскурсійної справи

Маршрутом екскурсії є найбільш зручний шлях проходження екскурсійної групи, що сприяє розкриттю теми. Він будується залежно від послідовності огляду об'єктів, наявності майданчиків для зупинки, необхідності забезпечення безпеки екскурсантів. Одне із завдань маршруту – сприяти якнайповнішому розкриттю теми. В екскурсійній практиці існують три варіанти побудови маршрутів: хронологічний, тематичний і тематико-хронологічний.

Для більш повного розкриття теми екскурсивом використовується «портфель екскурсовода» – комплект наочної допомоги для екскурсії, який доповнює та відновлює елементи зорового ряду, яких не вистачає. «Портфель екскурсовода» включає: фотографії людей, що мають відношення до теми екскурсії; репродукції картин; географічні карти та картосхеми; геологічні зразки; магнітофонні записи; інший ілюстративний матеріал.

Підсумковим документом, який складається наприкінці створення екскурсії є технологічна карта екскурсії. Це документ, який потрібний при сертифікації туристсько-екскурсійної організації, що претендує на ведення екскурсійної діяльності.

План практичного заняття (4 години)

1. Підготовка екскурсії. Тема, мета і завдання екскурсії.
2. Вивчення і відбір екскурсійних об'єктів, розробка маршруту екскурсії.
3. Вивчення матеріалів по темі екскурсії.
4. Уточнення маршруту екскурсії.
5. Контрольний та індивідуальний тексти екскурсії.
6. «Портфель екскурсовода».
7. Технологічна карта екскурсії.
8. Проведення пробної екскурсії та її затвердження.

Питання для самоконтролю знань

1. Які принципи необхідно дотримуватись при виборі екскурсійних об'єктів для показу в екскурсії.
2. В чому відмінність між контрольним та індивідуальним текстом екскурсії.
3. Як формується «портфель екскурсовода»?
4. Яка необхідність складання технологічної карти екскурсії?

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 7. Методика та техніка проведення екскурсії

Методичні поради до вивчення теми:

Методика проведення екскурсій направлена на те, щоб допомогти екскурсантам легко засвоїти зміст екскурсій. При цьому застосовуються методичні прийоми, які діляться на дві групи, – прийоми показу і прийоми розповіді [5, 7, 14].

Завдання методичних прийомів – якнайкраще забезпечення дієвості екскурсійного методу повідомлення знань аудиторії.

Серед методичних прийомів показу можна виділити:

Приєм попереднього огляду – первинне спостереження об'єкту, знайомство з його зовнішнім виглядом.

Приєм панорамного показу дає можливість екскурсантам спостерігати вид місцевості.

Приєм зорової реконструкції (відтворення) – означає відновлення первинного вигляду об'єкту по залишках або письмових джерелах.

Приєм зорового монтажу – передбачає використання фотографій, креслень, малюнків.

Приєм локалізації подій – зв'язок подій з конкретним місцем.

Приємом абстрагування – уявний процес виділення з цілого будь-яких частин з метою подальшого глибокого спостереження.

Приєм зорового порівняння – зорове зіставлення різних предметів або частин одного об'єкту з іншим.

Приєм інтеграції – побудований на об'єднанні окремих частин спостережуваного об'єкту в єдине ціле.

Приєм зорової аналогії заснований на дії одного із загальних методів наукового пізнання – методу аналогії.

Приєм перемикання уваги – після спостереження об'єкту екскурсанти за пропозицією екскурсовода переносять свій погляд на інший об'єкт.

Методичні прийоми розповіді можна розділити на дві великі групи. Перша група об'єднує прийоми, пов'язані з формою розповіді (довідка, опис, репортаж, цитування). Друга група об'єднує прийоми характеристики, пояснення, питань-відповідей,

посилання на очевидців, завдань, словесного монтажу, співучасті, індукції і дедукції.

Ефективність будь-якої екскурсії багато в чому залежить від техніки її проведення, зв'язку між методикою і технікою ведення.

До техніки ведення екскурсії входять:

- знайомство екскурсовода з групою;
- правильне розміщення групи біля об'єкту;
- вихід екскурсантів з автобуса і повернення до автобуса або іншого транспортного засобу;
- використання екскурсоводом мікрофону та інших технічних засобів;
- дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому і розкриття окремих підтем;
- відповіді на питання екскурсантів.

План практичного заняття (4 години)

1. Класифікація методичних прийомів проведення екскурсії.
2. Методичні прийоми показу.
3. Методичні прийоми розповіді.
4. Якість проведення екскурсії
5. Основні критерії оцінки екскурсії.

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть основні методичні прийоми в процесі проведення екскурсії.
2. Поясніть важливість застосування методичних прийомів показу в екскурсії.
3. Чому важливо поєднувати методичні прийоми показу і розповіді в екскурсії.
4. В яких екскурсіях застосовують методичні прийоми розповіді?

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14.

Модуль 2

ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЕКСКАУРОВОДА Й УПРАВЛІННЯ ЕКСКАУРСІЙНОЮ СПРАВОЮ

Тема 8. Професійна майстерність та особистість екскурсовода

Методичні поради до вивчення теми:

Будь-яка професія є видом трудової діяльності, яка вимагає від людини певних знань і трудових навиків.

Професія екскурсовода престижна, що пов'язане з привабливістю, оригінальністю цього виду трудової діяльності, її унікальністю, інтелектуальним характером [7].

Головні вимоги до професії екскурсовода:

- розуміння значення екскурсії і своєї ролі в процесі виховання, культурного естетичного розвитку особистості;
- усвідомлення відповідальності;
- наявність хорошої дикції, певних знань по одній або декількох екскурсійних темах;
- безперервне поповнення і вдосконалення своїх знань;
- відчуття нового;
- ініціатива і творчий пошук в роботі;
- глибоке вивчення інтересів і запитів екскурсантів;
- диференційований підхід до обслуговування різних груп населення;
- вихованість, висока культура в роботі і поведінці, ввічливість, тактовність в обігу з екскурсантами;
- володіння методикою проведення екскурсій;
- любов до своєї професії.

План практичного заняття (4 години)

1. Професійні здібності та якості екскурсовода.

2. Майстерність екскурсовода.
3. Вміння і навички екскурсовода.
4. Мова екскурсовода.

Питання для самоконтролю знань

1. Що включає в себе поняття «професійні здібності та якості екскурсовода»?
2. Наскільки важливими в професійній майстерності екскурсовода є мова і дикція?
3. Які вміння та навички необхідні в професії екскурсовода?

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 9. Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування

Методичні поради до вивчення теми:

Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування – це установка, відповідно до якої програма обслуговування і тематика екскурсії мають бути орієнтовані на визначений сегмент ринку, категорію споживача.

Екскурсоводу необхідно враховувати цілі, інтереси, мотивацію, установки та преференції (пільговість) екскурсантів.

Диференційований підхід до екскурсантів, а саме кваліфікований розподіл їх на чітко визначені групи, дозволяє екскурсійним організаціям вирішувати ряд важливих проблем:

- розширення екскурсійного обслуговування працівників різних сфер діяльності та членів їх сімей;
- максимальне задоволення в процесі екскурсії постійно зростаючих запитів та інтересів населення до пізнання історії;
- підвищення ефективності, результативності всієї екскурсійної роботи.

Екскурсійні працівники мають справу з кількома видами угруповань екскурсантів.

Перший вид угруповання – об'єднує екскурсантів за їх ставленням до екскурсії як до виду наданих послуг. Групи у цьому випадку відрізняються лише інтересом людей до самої екскурсії (а не за професійністю, освітою, віком).

Цей вид угруповання охоплює три основні категорії екскурсантів. До першої категорії входять найбільш жадібні до знання (допитливі) люди, які хочуть знати буквально все. Для цієї категорії екскурсовод повинен розповісти про все нове у науці, техніці, будівництві, мистецтві, архітектурі, показати найбільш цікаві об'єкти.

До другої категорії можна віднести людей, які мають широке коло знань та проявляють певний інтерес до однієї галузі. Наприклад, до літератури чи мистецтва. Вони ставлять за мету поповнити свої знання чи уточнити свою точку зору з проблеми чи теми, яка їх цікавить. Цим можна пояснити ретельний вибір ними теми майбутньої екскурсії.

До третьої категорії відносять людей, які намагаються заповнити своє дозвілля, по можливості, цікавими видовищами, без чітко визначеної мети. Вони йдуть на екскурсії тому, що нема чого робити. На початку екскурсії вони звичайно мають невиразну уяву про сутність заходу, у якому вирішили взяти участь.

Другий вид угруповання. Поділ екскурсантів на групи відбувається за більш складними ознаками. Перша ознака – розподіл екскурсійних груп за віком (діти, молодь, люди середнього віку, пенсіонери). Екскурсії для вікових груп відмінні між собою за способом пересування (автобусні та пішохідні), тривалістю, методикою викладу матеріалу, змістом.

Друга ознака – рід занять екскурсантів. Ця ознака лежить в основі створення окремих груп із працівників різних професій – педагогів, студентів тощо. Під час проведення екскурсій для подібних груп необхідно враховувати професійні інтереси кожної з них.

Третя ознака – за характером суспільної діяльності людей.

Четверта ознака – поділ екскурсантів на групи залежно від форми навчання.

П'ята ознака – створення екскурсійних груп залежно від виду аматорських занять, яким люди віддають години свого культурного дозвілля.

Третій вид угруповання. До цього виду відносимо екскурсії, які проводяться для різних груп, які відрізняються одна від одної рівнем розвитку учасників, їх загальноосвітньою, професійною підготовкою.

Врахування цих умов надає можливість проводити екскурсії більш глибокі за змістом, є основою для викладу матеріалу різного ступеня складності [14].

План практичного заняття (2 години)

1. Суть, основа та принципи диференційованого підходу.
2. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій.
3. Формування різних груп екскурсантів.
4. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп.

Питання для самоконтролю знань

1. Яка необхідність застосування диференційованого підходу в організації та проведенні екскурсій?
2. Які угруповання екскурсантів можуть утворюватись в процесі підготовки і проведення екскурсії?

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 14; 16.

Тема 10. Управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах

Методичні поради до вивчення теми:

Кожна система управління складається з двох взаємопов'язаних підсистем: управляючої підсистеми або суб'єкта управління (тобто того, хто управляє); керованої підсистеми або об'єкта управління (того, ким управляють).

До управляючої підсистеми належать усі елементи, що забезпечують процес управління, тобто цілеспрямованого впливу на колективи людей, зайнятих у керованих системах.

В різні періоди існування екскурсійної діяльності використовувались різні підходи в її організації та управлінні. Так організацію туризму та екскурсій в 70-80-х роках ХХ ст. в Українській РСР здійснювали: Українська республіканська рада по туризму та екскурсіям при ВЦРПС; Державний комітет СРСР з іноземного туризму; Управління з туризму та екскурсіям Міністерства оборони СРСР; Міністерство освіти УРСР; Бюро

міжнародного молодіжного туризму «Супутник»; інші організації – екскурсійні методичні служби, екскурсійні та туристичні бюро.

Відповідно до законодавства України сучасне управління в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму – відділом розвитку туризму Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; місцевими державними адміністраціями, наприклад, Управлінням інфраструктури та туризму Полтавської ОДА; органами місцевого самоврядування – відділом туризму та охорони культурної спадщини управління культури Полтавської міської ради.

Інструментами правового регулювання в сфері надання екскурсійних послуг є:

- Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР;
- Господарський кодекс;
- Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 № 1775-III ;
- Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР ;
- Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР;
- Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII;
- Міждержавний стандарт «Туристсько-екскурсійне обслуговування» ГОСТ 28682.2-95, затверджений в Україні в 1997 році;
- Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження правил проведення туристичних подорожей учнівською та студентською молоддю України» від 6.04.1999, №96;
- Наказ Державної Туристичної Адміністрації України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу» від 24.09.2004 N 83 [12, 14, 18].

План практичного заняття (4 години)

1. Загальні положення законодавства щодо екскурсійної діяльності

2. Система управління екскурсійною діяльністю.
3. Засади адміністративно-правового регулювання екскурсійної діяльності в Україні.

Питання для самоконтролю знань

1. Поясніть необхідність та актуальність управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах.
2. Які державні документи регламентують діяльність екскурсійних організацій в Україні?

Інформаційні джерела:

1; 3; 5; 7; 12; 14; 16; 18.

4. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Перед виконанням індивідуального завдання (ІЗ) необхідно засвоїти теоретичний матеріал навчальної дисципліни. Виконання індивідуального завдання дає можливість підтвердити вміння студента самостійно працювати з різними інформаційними джерелами, аналізувати інформацію, робити самостійні теоретичні й практичні висновки для створення екскурсії. Для цього у структурі індивідуального завдання передбачено створення міні-екскурсії по Полтаві за певним маршрутом, дотримуючись наступного плану:

1. Екскурсійні об'єкти та екскурсійний маршрут;
2. Технологічна карта екскурсії;
3. Екскурсійна розповідь;
4. Портфель екскурсовода.

Вибір варіанта для створення екскурсії здійснюється за останньою цифрою залікової книжки студента.

Кожен студент у письмовій формі виконує індивідуальне завдання, яке має бути належно оформлене. Текст оформлюється на аркушах формату А4 (розміром 210×297 мм) через 1,5 інтервали, розмір шрифту 14 (Times New Roman). Береги аркушу складають: лівий – 30 мм; верхній та нижній – 20 мм, правий – 15 мм. Абзацний відступ становить 1,25 см. На титульному аркуші вказується назва університету, кафедри, назва дисципліни, з якої виконується індивідуальне завдання, його назва – «Підготовка оглядової міні-екскурсії за маршрутом...», номер групи, прізвище та ініціали студента. Наприкінці роботи наводиться перелік використаних джерел.

Варіант 1. ПУЕТ – ТРЦ КИЇВ

Варіант 2. Полтавський університет економіки і торгівлі – Корпусний парк .

Варіант 3. Корпусний парк – Краєзнавчий музей ім. В.Кричевського.

Варіант 4. Екскурсія по ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Варіант 5. Полтавський Краєзнавчий музей ім. В.Кричевського – Біла альтанка.

Варіант 6. Соборний майдан.

Варіант 7. Майдан Незалежності.

Варіант 8. Корпусний парк.

Варіант 9. Вулиця Леніна.

Варіант 10. Студентське містечко Полтавського університету економіки і торгівлі

Методичні рекомендації до виконання завдання:

Для визначення маршруту екскурсії необхідно визначити найбільш зручний шлях проходження екскурсійної групи, який сприятиме розкриттю теми. Він будується залежно від найбільш правильної для даної екскурсії послідовності огляду об'єктів, наявності майданчиків для розташування групи, необхідності забезпечення безпеки екскурсантів. Одне із завдань маршруту – сприяти якнайповнішому розкриттю теми.

При виконанні завдання необхідно графічно зобразити маршрут екскурсії, а також дати стисло письмову характеристику обраних об'єктів.

Для створення екскурсійної розповіді необхідно звернутись до бібліотеки, підібрати для опрацювання літературні джерела, які описують екскурсійні об'єкти,

В методиці підготовки екскурсії обов'язковим є підготовка технологічної карти екскурсії – документу, який складається наприкінці створення екскурсії, заповнюється у вигляді таблиці (Табл. 2)

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ

Тема екскурсії _____

Тривалість (год.) _____

Протяжність (км) _____

Автор-розробник _____

автор, колектив авторів, підприємство

Зміст екскурсії _____

Маршрут екскурсії _____

у т. ч. варіанти маршруту _____

(літній, зимовий) _____

Таблиця 2

Технологічна карта екскурсії

Ділянки (етапи) пересування за маршрутом від місця збору до останнього пункту на конкретному маршруті	Місця зупинок	Об'єкт показу	Тривалість огляду	Основний зміст інформації	Вказівки з організації	Методичні вказівки
1	2	3	4	5	6	7

У графі 1 «Ділянки (етапи) переміщення за маршрутом» вказують вулиці, проспекти, бульвари, шосе, площі, по яких повинна проїздити або проходити екскурсійна група. Першим вказується місце, де екскурсовод робить (або починає) вступ до екскурсії. Потім називається відрізок шляху до об'єкту показу, з якого, згідно технологічної карти, намічено розкривати першу підтему екскурсії. Далі записуються відрізки шляху від попереднього об'єкту до наступного.

У графі 2 «Місця зупинок» вказують точки маршруту, де передбачені зупинка і огляд об'єкту. Зупинки слід вказувати конкретно, наприклад: «Полтавський обласний музично-драматичний театр ім. М. В. Гоголя», «Площа Зигіна», «Музичне училище ім. М. В. Лисенка».

У графі 3 «Об'єкт показу» вказують конкретні екскурсійні об'єкти, які демонструють екскурсантам на зупинці при пересуванні пішохідної групи. Можуть бути вказані як основні, так і додаткові об'єкти. Описують повну назву об'єкту, наводять прізвища авторів-скульпторів і архітекторів.

У графі 4 «Тривалість огляду» вказують час, необхідний для показу об'єкту і екскурсійної розповіді, пов'язаної з ним. У цьому ж проміжку часу слід враховувати і час, призначений на самостійний огляд об'єкту екскурсантами (якщо того вимагає загальний план екскурсії) і передбачене на пересування до наступного об'єкту. Визначається загальна тривалість екскурсії, як сума проміжків часу, вказаних в четвертій графі.

У *графі 5* «Основний зміст інформації» перераховуються, згідно маршруту, найменування підтем з короткою їх анотацією. Підтема є складовою частиною теми екскурсії. Вона може бути розкрита на одному або декількох об'єктах, що залежить від інформації, що міститься в них, а також від категорії екскурсантів, для яких призначена екскурсія. Підтеми послідовно розкривають тему згідно внутрішній логіці матеріалу екскурсії.

Так, приклад, підтемами оглядової міської екскурсії по Полтаві «Полтавський Краєзнавчий музей ім. В.Кричевського – Біла альтанка» можуть бути:

- Полтавський Краєзнавчий музей ім. В.Кричевського,
- пам'ятник на місці відпочинку Петра I,
- Спаська церква,
- дзвіниця Успенського собору,
- Успенський собор,
- музей-садиба Івана Котляревського,
- «Ігорів камінь»,
- Подільська вежа,
- Біла альтанка

Всі питання, пов'язані з порядком пересування і розташування екскурсійної групи біля об'єктів, забезпечення її безпеки, правилами поведінки у пам'ятних місць і пам'яток історії і культури, вимогами охорони природи, виконанням санітарно-гігієнічних вимог, записуються в *графі 6* «Вказівки з організації». Рекомендації слід давати абсолютно конкретні. Наприклад, «Групу зупинити проти кас лялькового театру», «Групу розташувати праворуч від входу до Спаської церкви» і т. і.

У *графу 7* «Методичні вказівки» поміщають найбільш важливі вказівки для екскурсовода, пов'язані з показом і розповіддю. У ній перераховуються конкретні деталі об'єкту, на які екскурсоводові слід звернути увагу під час показу, послідовність їх аналізу, рекомендуються методичні прийоми показу і розповіді, даються поради щодо використання матеріалів з «портфеля екскурсовода», висловлюються варіанти логічних переходів, матеріалів для цитування.

5. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тестові завдання студенти виконують напередодні екзамену

1. Еккурсознавство – це

- а) комплексна наукова дисципліна, що розкриває теорію екскурсійної справи, методику екскурсійної діяльності, узагальнюючу практику туристсько-екскурсійних підприємств із організації надання екскурсійних послуг, історію екскурсійної справи;
- б) наукова дисципліна, що розкриває теорію головні етапи організації надання екскурсійних послуг в Україні;
- в) наукова дисципліна, що розкриває теорію екскурсійної справи;
- г) наукова дисципліна, що розкриває методику екскурсійної діяльності.

2. Які елементи не відносяться до екскурсійної теорії ?

- а) функції екскурсії, її основні ознаки та класифікації;
- б) диференційований підхід до екскурсійного обслуговування;
- в) практика проведення дитячих екскурсій;
- г) основи професійної майстерності екскурсовода.

3. Екскурсійна методика — це

- а) професійна майстерність екскурсовода;
- б) сума методичних прийомів підготовки й проведення екскурсії;
- в) вчення про метод;
- г) класифікація екскурсій.

4. Розвиток екскурсійної теорії, розпочатий?

- а) в 90-і роки XIX століття;
- б) в 20-і роки XX століття;
- в) в 30-і роки XX століття
- г) в 40-і роки XX століття.

5. Який прийом показу зазвичай застосовують при демонстрації перебудованих чи частково зруйнованих об'єктів?

- а) локалізації подій
- б) зорової реконструкції
- в) зорового аналізу
- г) абстрагування

6. Яка мінімальна тривалість проведення екскурсії?

- а) 45 хв.
- б) 60 хв.
- в) 90 хв.

г) 120 хв.

7. Яка ознака не є обов'язковою для всіх екскурсій?

- а) наявність теми
- б) активна діяльність учасників
- в) заздалегідь спланований маршрут
- г) наявність транспортного засобу

8. Екскурсія – це

- а) проходка, прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав і ін;
- б) сума знань, в специфічній формі що повідомляються групі людей, і певна система дій з їх передачі
- в) методично продуманий показ визначних місць, пам'ятників історії і культури, в основі якого лежить аналіз об'єктів, що знаходяться перед очима екскурсантів, а також уміла розповідь про події, пов'язані з ними.
- г) усі варіанти вірні.

9. За змістом екскурсії класифікують за такими критеріями:

- а) оглядові і тематичні;
- б) музейні, виробничі, міські
- в) навчальні, спеціальні, пробні;
- г) військово-історичні.

10. Яка ознака не є обов'язковою для всіх екскурсій?

- а) наявність теми
- б) активна діяльність учасників
- в) заздалегідь спланований маршрут
- г) наявність транспортного засобу

11. Документом, що встановлює послідовність проведення екскурсії, є:

- а) посадові інструкції екскурсовода
- б) технологічна карта
- в) індивідуальний текст
- г) контрольний текст

12. З якого етапу починається розробка нової екскурсії?

- а) вибору теми
- б) складання списку літератури
- в) вибору об'єктів екскурсії
- г) визначення цілей і задач екскурсії

13. Який з наведених прийомів не відносять до методичних прийомів показу?

- а) локалізація подій;
- б) попередній огляд;
- в) опис;
- г) екскурсійний аналіз

14. Що повинне насамперед забезпечити місце розташування груп перед об'єктом?

- а) безпеку екскурсантів;
- б) найбільш ефектну демонстрацію об'єкта
- в) видимість об'єкта кожному екскурсанту
- г) екскурсійну розповідь.

15. З якою метою проводять виробничо-економічні екскурсії?

- а) показу технологічного процесу виробництва
- б) професійної орієнтації
- в) розкриття питань щодо собівартості і якості, конкурентоспроможності продукції, наукової організації праці
- г) місця виробництва в суспільному поділі праці.

16. Що визначає розташування, послідовність і співвідношення підтем, основних питань, вступу і заключної частини екскурсії?

- а) композиція екскурсії;
- б) техніка проведення;
- в) тематика екскурсії;
- г) екскурсійна розповідь

17. Який з наведених прийомів не відносять до методичних прийомів показу?

- а) локалізація подій;
- б) попередній огляд;
- в) опис;
- г) екскурсійний аналіз

18. Яку назву має прийом, що полягає у підборі витримок з художніх творів, спогадів, документів, статей для створення цілісної композиції?

- а) цитування;
- б) літературний монтаж;
- в) репортаж
- г) інтерв'ю.

19. Яку графу не містить «Технологічна карта екскурсії»?

- а) «Місця зупинки»;
- б) «Об'єкт показу»;
- в) «Методичні вказівки»;
- г) «Опис об'єкта»

21. Який захід екскурсовода може погано вплинути на якість проведення екскурсії?

- а) тон мови протягом усієї екскурсії
- б) вживання спеціальних термінів та іноземних слів
- в) цитування літературних джерел
- г) глибоке знання матеріалу екскурсії

22. Який вид екскурсій є найбільш розповсюджений в туристичних центрах?

- а) міські;
- б) оглядові;
- в) музейні;
- г) історичні

23. Який прийом є найбільш характерний для проведення дитячих екскурсій?

- а) коментування подій;
- б) екскурсійний аналіз;
- в) анімаційний
- г) реконструкції подій

24. Хто є засновником теоретичних основ методики проведення екскурсії?

- а) Ємельянов Б. В.;
- б) Федорченко В. К.;
- в) Герд В. А.;
- г) Квартальнов В. С.

25. Що означає поняття «екскурсія» в перекладі з латинської мови?

- а) поїздка, вилазка;
- б) зустріч;
- в) відпочинок;
- г) спосіб спілкування

26. Яку функцію екскурсії не відносять до загальних?

- а) інформації;
- б) наукової пропаганди;
- в) зорових вражень;

г) виховну

27. Що передбачає функція наукової пропаганди?

- а) сприяти поширенню наукових знань;
- б) системність географічних знань, що повідомляються в екскурсії
- в) привернути увагу до наукового закладу;
- г) довести історичні відомості

28. Яке твердження відображає сутність огляду в екскурсії?

- а) огляд – це багатоплановий процес вилучення зорової інформації з об'єктів;
- б) огляд може бути визначений як поверхневе позапланове знайомство з пам'ятками
- в) огляд характеризується пасивним сприйняттям
- г) огляд відносять, як правило, до історичного та побутового жанрів екскурсії

29. Який прийом не належить до методичних прийомів розповіді?

- а) прийом перемикання уваги;
- б) прийом інтеграції;
- в) прийом абстрагування;
- г) прийом зорового монтажу.

30. Який оптимальний склад творчої групи при підготовці нової екскурсії?

- а) від 1 до 2 осіб;
- б) від 3 до 7 осіб;
- в) від 7 до 10 осіб;
- г) від 10 до 20 осіб

31. За яким критерієм відбираються екскурсійні об'єкти?

- а) за популярністю об'єкта;
- б) за ступенем збереженості;
- в) за незвичайністю (екзотичністю) об'єкту
- г) усі відповіді вірні

32. Які дані відображають у картці об'єктів?

- а) тільки сучасну назву об'єкту;
- б) тільки первинну назву об'єкту;
- в) опис об'єкту;
- г) розміри об'єкту

33. Відберіть одне із завдань «портфеля екскурсовода»:

- а) правила техніки ведення екскурсії
- б) визначення прийомів збереження уваги
- в) відновлення відсутніх ланок при показі
- г) включення матеріалів, пов'язаних з об'єктами, підтемами та основними питаннями, що не ввійшли в маршрут цієї екскурсії

34. Екскурсійна діяльність в Україні почала розвиватись

- а) у першій половині XIX ст.
- б) у другій половині XIX ст. і була тісно пов'язана з розвитком краєзнавства
- в) в 30-і роки XX ст. і була пов'язана з розвитком індустріалізації
- г) в 90-і роки XX ст. і була пов'язана з розвитком з набуттям незалежності

35. Природничі екскурсії наприкінці XIX ст. організовувались

- а) у сади та парки, ліси та поля, на береги річок, на береги Чорного та Азовського морів;
- б) національні парки та ботанічні сади.
- в) дендрологічні парки та заповідники
- г) в межах національної екологічної мережі.

36 Екскурсійна діяльність на початку XX століття розвивалась

- а) в наукових гуртках
- б) університетах та гімназіях
- в) наукових товариства
- г) усі відповіді вірні

37. Перше бюро подорожей та екскурсій було започатковане на базі

- а) Орнітологічного товариства ім. К.Ф.Кесслера
- б) Кримсько-Кавказького гірського клубу (1890-1917рр.)
- в) Історичного товариства Нестора-Літописця – 1874
- г) Київського товариства дослідників природи -1869-1929 рр.

38.Яка екскурсія не відповідає вимогам за формою проведення?

- а) екскурсія-вистава
- б) екскурсія-тур
- в) екскурсія-концерт
- г) екскурсія-урок

39. Процес пізнання на екскурсії відбувається по схемі

- а) сприйняття і уявлення
- б) відчуття, сприйняття, уявлення

- в) наочність, сприйняття, формування понять
- г) мислення, уява, відчуття

40. Сприйняття екскурсійного матеріалу засноване на поєднанні трьох видів психічних процесів

- а) пізнавальних, емоційних, вольових
- б) зорових, слухових, дотикових
- в) дотикових, смакових, нюхових
- г) слухових, смакових, нюхових

41. До процесу підготовки нової екскурсії не відноситься:
визначення теми, постановку мети і завдань екскурсії,
знайомство екскурсовода з групою
вивчення і відбір екскурсійних об'єктів,
складання маршруту екскурсії,

42. «Портфель екскурсовода» - це

- а. комплект наочної допомоги для екскурсії, який доповнює та відновлює елементи зорового ряду, яких не вистачає;
- б. валіза, яку екскурсовод застосовує для перевезення технічних засобів проведення екскурсії;
- в. портфель, який екскурсовод застосовує для перевезення історичних матеріалів, пов'язаних з тематикою екскурсії;
- г. портфель, в якому зберігається дозвільна документація, щодо проведення екскурсій.

43. До техніки ведення екскурсії не входить:

- а. знайомство екскурсовода з групою та правильна розстановка групи біля об'єкту;
- б. вихід екскурсантів з автобуса і повернення в автобус (інший транспортний засіб);
- в. дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому і розкриття окремих підтем;
- г. складання технологічної карти екскурсії

44. Який документ проектування екскурсії носить обов'язковий характер?

- а) картки екскурсійних об'єктів
- б) схема транспортного маршруту
- в) індивідуальний текст
- г) посадові інструкції екскурсовода

45. Яку назву має комплекс заходів, що спрямований на організацію проведення екскурсії і створення сприятливих умов для сприймання матеріалу?

- а. техніка проведення екскурсії;
- б. екскурсійна методика;
- в. екскурсійна діяльність
- г. анімаційна діяльність

46. Який метод характеризує педагогічний зміст діяльності екскурсовода?

- а. спостереження;
- б. прийом руху;
- в. зорового монтажу;
- г. виконання завдання

47. Що відображає назва екскурсії?

- а. розташування, послідовність і співвідношення підтем, основних питань, вступу і заключної частини екскурсії
- б. композиційний центр екскурсії, навколо якого будується вся розповідь екскурсії
- в. мовне вираження, що в прямій і непрямій формі позначає зміст
- г. послідовність та логічність розкриття змісту екскурсії.

48. Який прийом показу відносять до основних?

- а. прийом опису
- б. прийом панорамного показу
- в. прийом посилення на очевидців
- г. прийом персоніфікації

49. Що є особливістю розповіді в екскурсії?

- а. ясність;
- б. точність;
- в. підпорядкованість розповіді показу;
- г. трансформація усного мовлення у зорові образи

50. За яким критерієм відбираються екскурсійні об'єкти?

- а. за популярністю об'єкта;
- б. за ступенем збереженості;
- в. за незвичайністю (екзотичністю) об'єкту
- г. усі відповіді вірні

6. ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається з суми балів за результати поточного контролю знань та підсумкового модульного контролю і не може перевищувати 100 балів (Табл. 3.).

Таблиця 3

Шкала оцінювання знань студентів за результатами підсумкового контролю з навчальної дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни

6.1 Перелік питань, що виносяться на модульний контроль

1. Поняття «екскурсія». Екскурсія як процес пізнання.
2. Екскурсознавство як наука.
3. Екскурсія як вид діяльності.
4. Поняття «функція». Функції екскурсій.
5. Екскурсійний метод пізнання.
6. Ознаки екскурсій.
7. Екскурсія як педагогічний процес.
8. Сучасна класифікація екскурсій.
9. Підготовка екскурсій. Основні етапи.
10. Сутність оглядових екскурсій, їх особливості.

11. Виробничі тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
12. Історичні тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
13. Природознавчі тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
14. Мистецтвознавчі тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
15. Літературні тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
16. Архітектурно-містобудівні тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
17. Особливості організації екскурсії в одному із музеїв Полтави.

6.2. Приклад побудови завдань для поточного модульного контролю

1. Ознаки екскурсії.
2. Літературні тематичні екскурсії. Сутність, класифікація, приклади.
3. Особливості організації та проведення екскурсії в Полтавському музеї дальньої авіації.

6.3. Перелік питань що виносяться на екзамен

1. Екскурсійна теорія, сукупність понять.
2. Еволюція терміну «екскурсія».
3. Мета, завдання та форми проведення екскурсії
4. Основа екскурсії – поєднання розповіді та показу.
5. Екскурсознавство як наука.
6. Поняття «екскурсія». Екскурсія як процес пізнання.
7. Екскурсія як вид діяльності.
8. Екскурсія як форма спілкування.
9. Поняття «функція». Функції екскурсії.
10. Ознаки екскурсії.

11. Виникнення і розвиток освітянських екскурсій в XIX початку XX ст.
12. Екскурсійна діяльність наукових товариств XIX початку XX ст.
13. Перше бюро подорожей та екскурсій.
14. Екскурсійна діяльність у період Української революції (1917-1920 рр.).
15. Головні особливості створення та розвитку системи екскурсійних закладів в 20-30-х роках XX ст.
16. Екскурсійна діяльність у світлі партійно-урядових рішень.
17. Особливості екскурсійної діяльності в сучасній Україні.
18. Екскурсійний метод, його значення, мета і завдання.
19. Особливості екскурсійного методу.
20. Вимоги екскурсійного методу.
21. Екскурсія як педагогічний процес.
22. Екскурсія як процес. Роль психології в екскурсійному процесі.
23. Відчуття, сприйняття, уявлення в екскурсії.
24. Індукція і дедукція. Їх роль в екскурсіях.
25. Основні класифікаційні ознаки екскурсій.
26. Класифікація екскурсій за змістом.
27. Що таке оглядова екскурсія? У чому її особливості?
28. Що таке тематична екскурсія? На які групи ці екскурсії підрозділяються?
29. На які групи підрозділяються виробничі екскурсії?
30. Сутність мистецтвознавчих екскурсій, їх види.
31. Сутність літературних екскурсій, їх види.
32. Розкажіть про архітектурно-містобудівні екскурсії.
33. Класифікація екскурсій по складу учасників?
34. Класифікація екскурсій по місцю проведення і за способом пересування?
35. Тема екскурсії. Суть поняття.
36. Вивчення і відбір екскурсійних об'єктів.
37. Показ – основний елемент екскурсії. Суть показу.
38. Екскурсовод – керівник показу.
39. Особливості показу в екскурсії.
40. Сутність підготовки екскурсії.
41. Основні етапи підготовки екскурсії.

42. Перелік основних документів, необхідних для проведення екскурсії.
43. Види прийомів показу.
44. Види прийомів розповіді.
45. Рух як методичний прийом.
46. Методика використання наочної допомоги.
47. Робота екскурсовода по засвоєнню методичних прийомів.
48. Поняття «Техніка проведення екскурсії».
49. Професійні здібності та якості екскурсовода.
50. Майстерність екскурсовода.
51. Вміння і навички екскурсовода.
52. Мова екскурсовода.
53. Сучасна управлінська структура туристичної діяльності України.
54. Організація туризму та екскурсії в 70-80-х роках ХХ ст. в Українській РСР та в сучасній Україні.
55. Інструменти правового регулювання в сфері надання екскурсійних послуг в Україні.
56. Кваліфікаційні вимоги для екскурсоводів.
57. Особливості організації екскурсії у Полтавському краєзнавчому музеї.
58. Особливості організації екскурсії у музеї Панаса Мирного.
59. Особливості організації екскурсії у Полтавській художній музей ім. Миколи Ярошенка.
60. Особливості організації екскурсії у Полтавському музеї авіації і космонавтики.
61. Особливості організації екскурсії у Полтавському музеї дальньої авіації.
62. Особливості організації екскурсії в Державному історико-культурному заповіднику «Поле Полтавської битви».
63. Особливості організації екскурсії в Полтавському літературно-меморіальному музеї ім. І.П. Котляревського.
64. Особливості організації екскурсії в Полтавському літературно-меморіальному музеї В.Г. Короленка.
65. Особливості організації екскурсії в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному.
66. Особливості організації екскурсії в музеї історії внутрішніх справ Полтавської області.

67. Особливості організації екскурсії в музеї українського весілля (с. Великі Будища, Диканського району, Полтавської області).

18. Приклад побудови екзаменаційного білета

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ по Вищому навчальному закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі» від 8
липня 2015 року № 152-Н «Про запровадження форм
документів з підготовки кадрів у вищих навчальних

Форма № П-4.01

Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр
напряму підготовки 6.140103 «Туризм»
галузь знань 1401 «Сфера обслуговування»
Семестр 6

Навчальна дисципліна – **Організація туризму**
(Організація екскурсійної діяльності)

БІЛЕТ № 1

1. Екскурсійна теорія, сукупність понять.
2. Класифікація екскурсій за змістом.
3. Вміння і навички екскурсовода.

Екзаменатор _____ **І.В.Литовченко**

Завідувач кафедри _____ **Г.П.Скляр**

7. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЗА ТЕМАМИ ТА ВИДАМИ ЗАВДАНЬ

Таблиця 4

	ТЕМА	Практичні заняття		Самостійна робота		Поточна модульна робота	Разом
		Усне опитування	Індивідуальне завдання	Конспект	Питання для самостійного вивчення		
1	Модуль 1. Основи екскурсійної теорії та методики Тема 1. Теоретичні основи організації екскурсійної діяльності	1-2		1	1		3-4
2	Тема 2. Екскурсія та її сутність. Основні функції та ознаки екскурсій	1-2		1	1		3-4
3	Тема 3. Історія розвитку екскурсійної діяльності	1-2		1	1		3-4
4	Тема 4. Класифікація екскурсій. Тематика і зміст екскурсій	1-2		1	1		3-4
5	Тема 5. Основи екскурсійної методики	1-2		1	1		3-4
6	Тема 6. Методика підготовки екскурсій.	1-2		1	1		3-4
7	Тема 7. Методика та техніка проведення екскурсій	1-2		1	1		3-4
	<i>Поточна модульна робота</i>					1-5	1-5
	<i>Разом за 1 модуль</i>	7-14		7	7	1-5	22-33
8	модуль 2. Основи професійної майстерності екскурсовода й управління екскурсійною справою Тема 8. Професійна майстерність та особистість екскурсовода	1-2		1	1		3-4
9	Тема 9. Диференційований підхід до екскурсійного обслуговування	1-2		1	1		3-4
10	Тема 10. Управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах.	1-2		1	1		3-4
	Індивідуальне завдання		3-10				3-10
	<i>Поточна модульна робота</i>					1-5	1-5
	<i>Разом за 2 модуль</i>	3-6	3-10	3	3	1-5	13-27
	<i>Екзамен</i>						0-40
	Разом	10-20	3-10	10	10	2-10	35-100

8. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство: навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Я. Короткова, О. Ю. Малиновська. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : Альтерпрес, 2012. – 444 с.
2. Биржаков М. Б. Введение в туризм / М. Б. Биржаков – СПб. : Издательский дом «Герда», 2000. – 192 с.
3. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 178 с.
4. Гуляев В. Г. Организация туристской деятельности / Учебное пособие. – М. : Нолидж, 1996. – 312 с.
5. Долженко, Г.П. Экскурсионное дело: учеб. пособие / Г. П. Долженко. – Ростов-на-Дону : ИЦ «МарТ», 2008. – 272 с.
6. Емельянов, Б. В. В помощь экскурсоводу / Б. В. Емельянов. – М. : Профиздат, 1976. – 112 с.
7. Емельянов, Б. В. Экскурсоведение: учебник / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2007. – 216 с.
8. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, [та ін.]. – К. : Кондор, 2010. – 166 с.
9. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навч. посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 344 с.
10. Коляда Т. А. Правове регулювання туристської діяльності: навч. посібник / Т. А. Коляда. - Харків: ХНАМГ, 2008. - 182 с.
11. Котляров Е.А. География туризма и отдыха. – М.: Мысль, 1978. – 238 с.
12. Лицензионные условия осуществления хозяйственной деятельности по организации иностранного, внутреннего, зарубежного туризма, экскурсионной деятельности // Бухгалтерия. Налоги. Бизнес. – 07/03/2001. – №10. – С. 28-36.
13. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
14. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг: навч.-метод. посібник / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2011. - 216 с.

15. Писаревський І. М. Організація туризму: підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Покоłodна та ін.; за ред. І. М. Писаревського. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 541 с.

16. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.

17. Хуусконен Н. М. Практика экскурсионной деятельности / Н. М. Хуусконен, Т. М. Глушанок. – СПб. : Издательский дом «Герда», 2008. – 208 с.

18. Щодо організації екскурсійних поїздок / Міністерство освіти і науки України // Освіта України. – 18/05/2010. – С.1, 4, 6, 7.